

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ГРОМАДСЬКА ОЦІНКА

Ігор КУЗИК

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
аспірант кафедри геоєкології та методики навчання екологічних дисциплін,
керівник Тернопільського міського відокремленого підрозділу НЕЦУ*

У статті проведено комплексний аналіз основних показників розвитку лісового господарства Тернопільщини. Встановлено, що в області переважають експлуатаційні ліси (41%), середній вік деревостанів становить 62 роки. Основними лісоутворюючими породами є дуб, бук, граб і ясен (79,6%). Проведено оцінку динаміки збільшення площ лісовкритих земель, визначено, що за останні 5 років в області створено близько 500 га нових лісів. Громадська оцінка діяльності Тернопільського обласного управління лісового та мисливського господарства засвідчила, що на Тернопільщині впроваджуються інноваційні технології вирощування садивного матеріалу із використанням стимуляторів росту та сучасного обладнання. Створено нові теплиці, навільйони для дорощування саджанців із закритою кореневою системою, зростають капіталовкладення в галузь лісокористування.

Ключові слова: ліси, управління лісового та мисливського господарства, лісовідновлення, лісорозведення, закрита коренева система.

Постановка проблеми. Тернопільщина як малолісистий (13,3%) регіон України в останні кілька років демонструє позитивні зміни в організації та веденні лісового господарства. Нарощування площ лісовкритих земель, збільшення обсягів лісорозведення та лісовідновлення заслуговує на увагу громадськості та науковців. Сучасні тенденції розвитку лісового господарства краю потребують ґрунтового аналізу, висвітлення основних досягнень та окреслення перспектив. Вже три роки реалізується Програма розвитку лісового господарства Тернопільщини на 2017-2021 роки, варто зазначити, що її завдання повністю реалізуються, поставлені плани практично виконані. Попри це, більш детальнішого наукового дослідження потребують сучасні нововведення у вирощуванні садивного матеріалу, сертифікації лісів та електронного обліку заготівлі деревини. Тернопільське обласне управління лісового та мисливського господарства займає передові позиції в Україні за інноваційністю ведення лісокористування, що вкотре підтверджує необхідність аналізу такої діяльності та висвітлення її для широкого кола громадськості. Адже популяризація стратегічно важливих досягнень Тернопільської області у різних галузях природокористування демонструє збалансований підхід до збереження, охорони та відтворення природних ресурсів краю.

Мета дослідження. Проведення оцінки сучасного стану розвитку лісового господарства Тернопільської області, висвітлення основних досягнень та окреслення перспектив із врахуванням думки громадськості та науковців.

Виклад основного матеріалу. Станом на 01.01.2020 року площа земель лісогосподарського призначення Тернопільської області становить 201,4 тис. га, з них 183,2 тис. га земель, вкритих ліською рослинністю. Лісистість області складає 13,3%. На одного мешканця області припадає 0,19 га вкритої ліском земель. Тернопільські ліси - це не стільки джерело деревної сировини, скільки могутній фактор стабілізації природного навколишнього середовища, надійна складова частина єдиної екологічної системи природоохоронних територій України [1].

Ліси на території області розташовані нерівномірно та зосереджені, в основному, у північній (із переважанням соснових деревостанів) і північно-західній (бук, граб) частинах, де лісистість сягає 20-25%, а також у південній частині (дуб, граб), де лісистість сягає 14-18%. У постійному користуванні державних підприємств Тернопільського обласного управління лісового та мисливського господарства перебуває 157,7 тис. га лісів (78,3%). Ще 21,7%, а це 43,7 тис. га лісовкритих площ належать іншим відомствам, зокрема органам місцевого самоврядування (23,6 тис. га), Міністерству інфраструктури України (3,7 тис. га), іншим лісокористувачам (6,6 тис. га) та ще 9,8 тис. га лісів державної власності не надані у користування. У цьому контексті актуальною в області є проблема використання лісів комунальної власності. Адже, як показує практика, лісокористування у таких лісах здійснюється екстенсивно із великими обсягами незаконних рубок.

За категоріями у Тернопільській області переважають експлуатаційні ліси, їх площа становить близько 53 тис. га, ліси природоохоронного, наукового та історико-культурного призначення складають 42,8 тис. га, рекреаційно-оздоровчі ліси в області займають 25 тис. га, захисні ліси – 18,1 тис. га (рис. 1) [1].

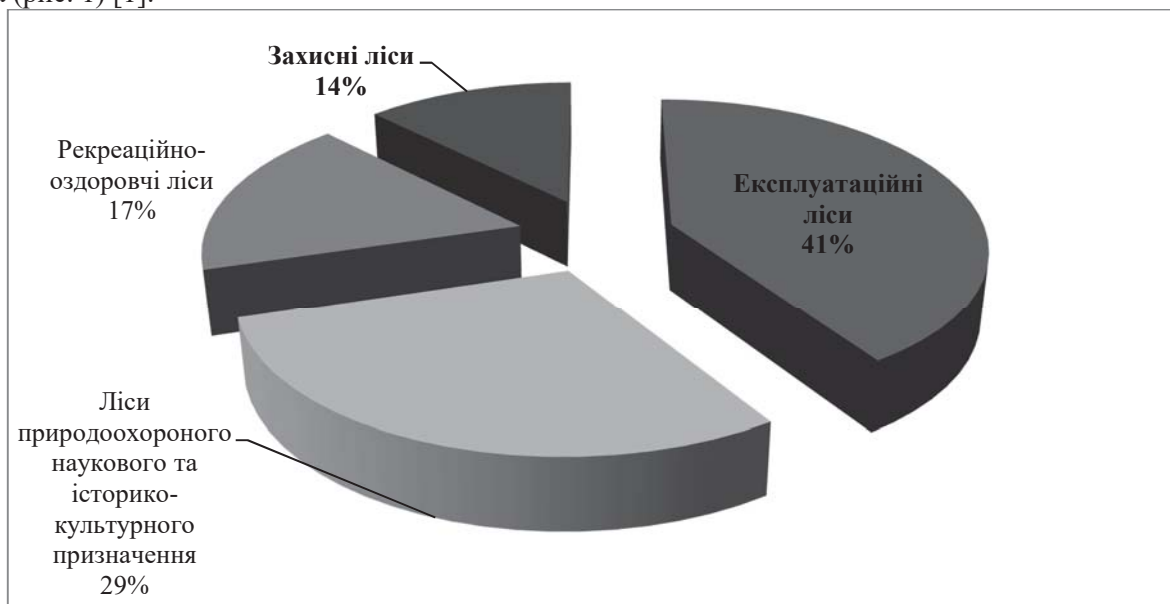

Рис. 1. Структура лісів Тернопільської області

Основними лісоутворюючими породами у Тернопільській області є твердолистяні породи (79,6%) – дуб, бук, граб, ясен; хвойні породи (17,2%) – сосна звичайна, ялина, модрина; м'яколистяні породи (3,1%) – береза, осика, вільха (рис. 2). Інші деревні породи та чагарники становлять лише 0,1% [1].

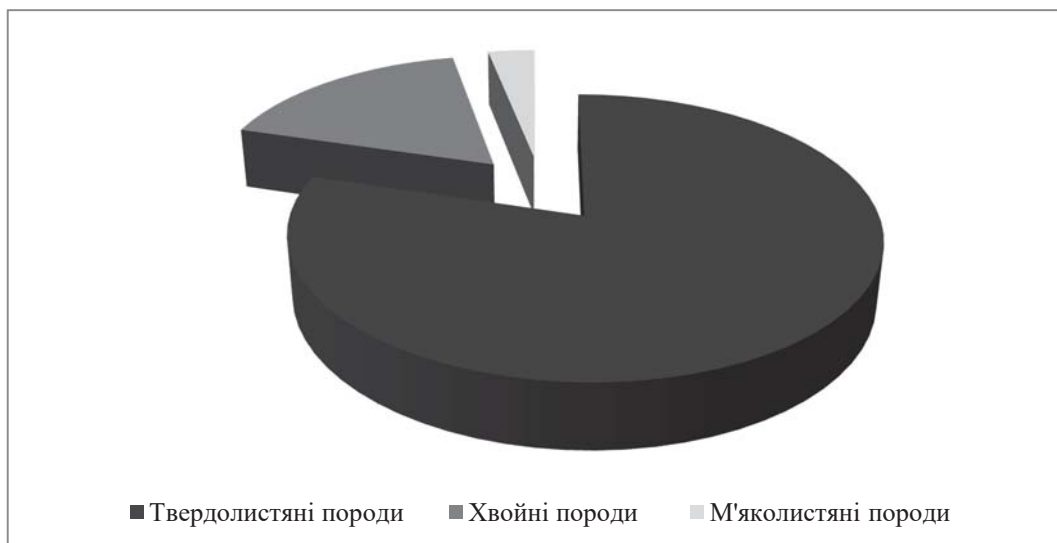

Рис. 2. Структура насаджень лісів Тернопільської області

У віковій структурі лісових насаджень Тернопільської області переважають середньовікові деревостани (74,2 тис. га), близько 25 тис. га займає молодняк, пристигаючі ліси в області становлять 22,5 тис. га, стиглі і перестійні – 22,9 тис. га. (рис. 3). Запас деревини у лісах Тернопільського краю оцінюється в межах 32,31 млн. м³. Середній приріст на 1 га вкритої лісом площі – 3,63 м³. Середній вік лісів Тернопільщини – 62 роки, в області спостерігається старіння лісових насаджень, що безпосередньо впливає на їх санітарний стан. За останні кілька років у лісах Тернопільської області фіксується збільшення хвороб та шкідників. Загальна площа осередків шкідників та хвороб лісу в насадженнях держлісфонду станом на 01.01.2019 року становить 5567 га, в тому числі: шкідники лісу – 706 га, хвороби лісу – 4861 га. Основними хворобами деревостанів лісгосподарських підприємств є опеньок осінній, бактеріальний рак ясена та коренева губка [1].

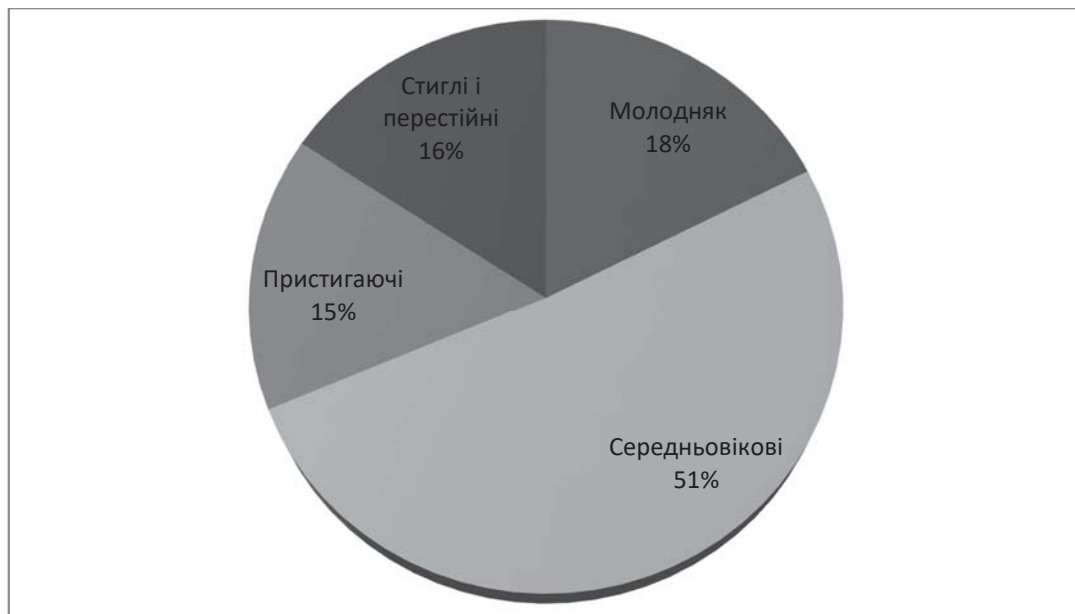

Рис. 3. Вікова структура лісових насаджень Тернопільської області

Щодо використання лісових ресурсів у Тернопільській області, то лісгосподарськими підприємствами краю щорічно заготовлюється майже 237 тис. м³ ліквідної деревини від усіх видів рубок, зокрема, від рубок головного користування – 132 тис. м³, із яких 110 тис. м³ твердолистяних порід, 13,7 тис. м³ – хвойних та 8,3 тис. м³ – м'яколистяних. Щорічно лісгосподарськими підприємствами області реалізується майже 220 тис. м³ необробленої деревини, із них на внутрішній ринок – 144 тис. м³, що становить 65% від загальної реалізації та на зовнішній ринок - 76 тис. м³, що становить 35% від загальної реалізації деревини. Для забезпечення функціонування ринкового механізму реалізації необробленої деревини та для задоволення виробничих потреб деревообробної галузі, деревина реалізується на щоквартальних аукціонах, крім деревини, яка використовується для розвитку матеріально-технічної бази лісгосподарських підприємств [1].

Станом на 1 січня 2019 року площа сертифікованих лісів у Тернопільській області становить 147,2 тис. га (93,3%). Сертифікацію пройшли усі лісгосподарські підприємства, окрім природного заповідника «Медобори». Лісова сертифікація проведена за міжнародною схемою Лісової опікунської ради (FSC). В усіх лісгосподарських підприємствах впроваджена і функціонує єдина державна система електронного обліку деревини, яка забезпечує точний облік лісоматеріалів на лісосіці в режимі он-лайн, за рахунок маркування деревини спеціальними бирками зі штрих кодом. Система дозволяє здійснювати електронний облік із приймання, переміщення, інвентаризації та реалізації деревини [1].

Попри значні обсяги заготівлі деревини, державні підприємства Тернопільського обласного управління лісового та мисливського господарства серйозно збільшують площі лісовідновлення та лісорозведення. Питання нарощування лісистості області включено до пріоритетних напрямків розвитку лісгосподарської галузі. Забезпечення розширення відтворення лісів є одним із важливих завдань, для реалізації яких створено відповідну виробничу базу. На територіях лісгоспів функціонує 53 га лісових розсадників, 0,8 га тепличних комплексів, де за останні кілька років виростили близько 10 млн. штук стандартного садивного матеріалу. Для отримання якісного лісового насіння створена постійна лісонасіннева база, площею 864 га. Щорічно заготовлюється 30-32 тонни лісового насіння, з яких 20-25 тонн жолудя дуба звичайного. Удосконалюються технології лісовирощування, зокрема із застосуванням вологонакопичувачів та стимуляторів росту.

На базі ДП «Чортківське лісове господарство», за шведською технологією та відповідно придбаним обладнанням, вперше в Україні, впроваджується технологія вирощування посадкового матеріалу із закритою кореневою системою (рис. 4б). Сучасні холодильні установки для зберігання жолудів дуба, машина для висаджування насіння, нові розсадники, теплиці (рис. 4а) та павільйони (рис. 4в) для дорощування саджанців побудовані у Скала-Подільському та Колиндянському лісництвах протягом 2018-2019 років уже запущені у роботу.

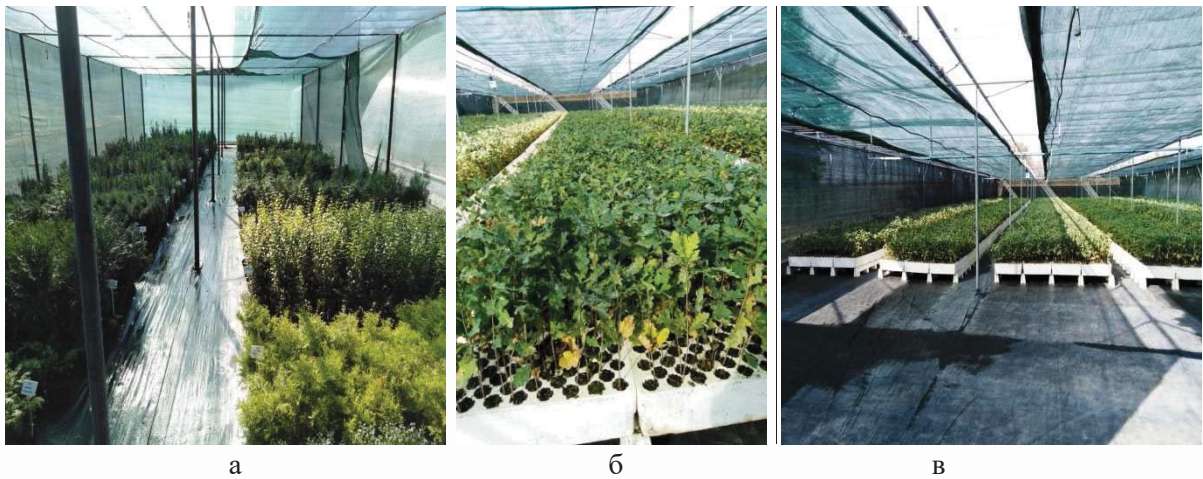

Рис. 4. Сучасна теплиця та павільйон для вирощування посадкового матеріалу у ДП «Чортківське лісове господарство»

Завдяки наявності великої кількості власно вирощеного садивного матеріалу Тернопільське обласне управління лісового та мисливського господарства інтенсивно збільшує площі лісовкритих земель краю, в тому числі закладаючи нові ліси. За останні кілька років лісівниками оглянуто 4,5 тис. га нових земель та виготовлено правоустановчі документи на землі площею 2,5 тис. га. Загалом в області виготовлено правоустановчі документи на лісові угіддя площею 25 тис. га. Варто зазначити, що вартість виготовлення відповідних документів на землі держлісфонду складає близько 130 грн. за гектар. Тобто, для виготовлення правоустановчих документів на усі землі держлісфонду Тернопільської області необхідно ще 16 120 000 грн., це близько 3 млн. грн. на один лісгосп. Незважаючи на дороговартісність таких робіт, Тернопільське обласне управління лісового та мисливського господарства тільки за 2019 рік підготувало правоустановчі документи на землі держлісфонду площею 5,5 тис. га.

За останні кілька років на Тернопільщині спостерігається тенденція до збільшення площ нових лісів. Станом на 01.01.2020 року держлісгоспами виготовлено правоустановчі документи на нові землі для лісорозведення площею 514 га – це переважно малопродуктивні та деградовані землі. На усі ці землі є відповідні погодження органів місцевого самоврядування та усі необхідні супроводжуючі документи. Враховуючи те, що Програмою розвитку лісового господарства Тернопільщина на 2017-2021 роки передбачено проведення лісорозведення на площі лише 500 га, можна стверджувати, що цей показник успішно буде досягнуто ще до завершення дії Програми. Адже в області, тільки за останніх 3 роки, закладено 423 га нових лісів, а на 2020 рік заплановано ще 300 га (рис. 5).

Рис. 5. Динаміка лісорозведення у Тернопільській області

Пріоритетним напрямком розвитку лісового господарства Тернопільської області на поточний період і на перспективу залишається створення нових високопродуктивних насаджень, підвищення стійкості та збереження біологічного різноманіття лісових екосистем; ефективне проведення рубок формування і оздоровлення лісів, створення захисних лісових насаджень на непридатних для сільськогосподарського використання землях для поступового доведення лісистості регіону до оптимальної.

Висновки. У Тернопільській області переважають експлуатаційні (41%) та природоохоронні (29%) ліси. Основними лісоутворюючими породами є твердолистяні породи (79,6%) – дуб, бук, граб, ясен. В області переважають середньовікові лісові насадження (51%), середній вік лісів Тернопільщини становить 62 роки. У Тернопільській області спостерігається позитивна тенденція до збільшення площ лісовкритих земель. За останні 3 роки Управлінням лісового та мисливського господарства виготовлено правоустановчі документи на нові землі площею 2,5 тис. га. Площа лісорозведення в області щороку зростає, і у 2019 році досягла 201 га. На Тернопільщині 93,3% лісів пройшли міжнародну сертифікацію за схемою Лісової опікунської ради (FSC), в усіх лісгосподарських підприємствах функціонує електронна система обліку деревини. У ДП «Чортківське лісове господарство», вперше в Україні, впроваджується технологія вирощування посадкового матеріалу із закритою кореневою системою, працює машина для висаджування насіння, створено сучасні теплиці та павільйони для дорощування садивного матеріалу із використанням стимуляторів росту.

Література:

1. Офіційний сайт Управління лісового та мисливського господарства Тернопільської області. URL: <https://ternopillia.gov.ua>.
2. Природокористування: навчальний посібник. [Царик Л.П., Барна І.М., Грицак Л.Р., Лісова Н.О., Стецько Н.П., Чеболда І.Ю., та ін.] – Тернопіль: редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2015. 398 с.

Abstract:

Ihor Kuzyk. CURRENT SITUATION AND TRENDS OF FORESTRY DEVELOPMENT OF TERNOPIIL REGION. PUBLIC ASSESSMENT

The article analyzes the main indicators of forestry development in Ternopil region. It is established that the area is dominated by exploitation forests (41%), the average age of stands is 62 years. The main forest-forming species are oak, beech, hornbeam and ash (79,6%). The dynamics of an increase in the area of forested land has been estimated, and it has been determined that about 500 hectares of new forests have been created in the region over the last 5 years. The public assessment of the Ternopil Regional Office Forestry and Hunting management has shown that innovative technologies of growing planting material with the use of growth stimulants and modern equipment are being introduced in Ternopil region. New greenhouses have been created, pavilions for planting seedlings with a closed root system are growing, and investment in the forestry sector is increasing.

Key words: forests, forestry and hunting management, reforestation, afforestation, closed root system.

УДК 574:911.2

ПЕРСПЕКТИВА СТВОРЕННЯ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ НА ВИТОКАХ рр.СОРОЧАНКИ ТА ГНИЛІ РОВИ

Петро Царик

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

Ігор Вітенко

Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти

Розглянуті питання оптимізації природокористування в межах витоків малих річок за рахунок створення заповідних територій. Запропоновано низку перспективних для заповідання різнорангових природних територій в межах витоків обраних малих річок, що складають основу регіональної гідромережі.

Ключові слова: малі річки, витік, заповідні територій та об'єкти, оптимізація природокористування.

Актуальність проведених досліджень. Дослідження та вивчення малих річок їх екологічного стану є актуальним в силу тієї ролі, яку вони виконують в регіональних та локальних геосистемах. Малі річки Західного Поділля здійснюють не тільки важливі господарські функції, вони є рекреаційними об'єктами, окрасою місцевих ландшафтів, до їх долин приурочені унікальні природні